

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

ПИСМО ВЕЛИКОГ ВОЈВОДЕ САНДАЉА ХРАНИЋА ДУБРОВЧАНИМА О НЕПОЗНАТОМ СПОРУ ОКО ОСТАВЕ

пре 15. априла 1423.

Сажетак: Рад садржи издање, дипломатичку анализу и снимак преписа писма великог војводе Сандаља Хранића Дубровчанима, у коме се војвода изјашњава да пристаје на њихов суд у неком спору око оставе. Иако данас није познато о каквом се спору тачно радило, на основу латинске пратеће белешке сазнајемо да је писмо у Дубровник донео Групко Поповић, 17. априла 1423. године, након чега је и регистровано, као и да је исто предато дубровачком властелину Ивану Ма. Цријевићу (Чријевићу), који је, судећи по том податку, и сам био укључен у дати спор.

Кључне речи: Сандаљ Хранић, Босна, Дубровник, постава, писмо, препис, оригинал.

Писмо великог војводе Сандаља Хранића, како из истог сазнајемо, издато је поводом поравнања неке проблематике око оставе, те свакако спада у онај низ документа која можемо везати за његов поклад у Дубровнику.¹ Иако овом приликом једино можемо да констатујемо да је дошло до неког поравнања, те да је за то питање, према обичају, био надлежан

* Ел. пошта: aleksandra.fostikov@iib.ac.rs.

¹ О депозиту Сандаља у Дубровнику и његовим изменама видети детаљније: Е. Kurtović, „*Državni depozit*“ (*Depozit banice Anke, Sandalja Hranića i Katarine u Dubrovniku 1406.–1413. godine*), Prilozi Instituta za istoriju 28 (1999, 57–103); Isti, *Kretanje u depozitu Sandalja Hranića u Dubrovniku 1413.–1435.g.*, Hercegovina, časopis za kulturno i historijsko naslijeđe 11–12 (2000) 29–53; Isti, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranic Kosača*, Sarajevo 2009, 52–54; П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 5 (2012) 63–80; Исти, *Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 6 (2013) 45–63; Исти, *Два писма дубровачке општине војводи Сандаљу поводом његовог депозита и одласка у Босну на станак*, ГПБ 6 (2013) 81–88; Исти, *Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 7 (2014) 35–50; Исти, *Десети депозитни лист војводе Сандаља*, ГПБ 8 (2015) 41–50.

дубровачки суд,² о томе немамо више података, осим да документ хронолошки долази након једног од сређивања депозита, оног од 17. фебруара 1423. године.³ С обзиром на то да је, судећи по каснијој документацији, након тога остварено још једно улагање,⁴ можда ово писмо представља управо део тог пословања. Ипак, будући да је у питању одређени проблем, могуће је да је ово писмо везано и за проблематичну исплату аспри, од 4. јануара 1423. године. У тој исплати учествовао је и Групко Поповић (Добричевић),⁵ који се овом приликом појавио као Сандаљев посланик, према пратећој белешци о регистрацији датог акта. Да сам документ представља део преписке, која није сачувана, јасно је из овде приређеног писма. Из њега сазнајемо да је у питању Сандаљев одговор на писмо Општине, у којем му је саопштен коначни суд о депозиту. Такође, на основу пратећег записа на староиталијанском језику, данас знамо да је писмо, које је у Дубровник донео Групко, предато Ивану Ма. Цријевићу (Чријевићу), те се може закључити да је Иван био укључен у дати спор око оставе, било директно или по службеној дужности, у улози заступника.⁶

Због грешке у именовану, коју је начинио Љ. Стојановић, ово писмо је погрешно заведено, под насловом *Сандаљ одговара Дубровчанима да пристаје на њихов суд у спору око неке поставе*, као да се ради о спору око неке по(д)ставе, у смислу одеће, те исто није укључено у досадашња разматрања кретања Сандаљевог депозита.⁷ Такође, услед погрешног рашчитаванња латинске белешке, најпре од стране М. Пуцића, а затим и Љ. Стојановића, писмо је погрешно датирано, те је код Стојановића као датум уписан заправо дан пријема писма у Дубровнику.⁸

Опис преписа

Писмо војводе Сандаља сачувано је у препису Руска Христофоровића у архивској књизи *Lettere e commissioni di Levante* 1 (f. 129v), која се чува у Државном архиву у Дубровнику. Познајући чињеницу да је Руско тежио да

² О техници реализације депозита детаљније у: Е. Kurtović, „*Državni depozit*“, 71–73 и даље.

³ П. Драгичевић, *Седми, осми и девети лист*, 45–46.

⁴ О датом сређивању и каснијем улагању: Е. Kurtović, *Kretanje u depozitu*, 34–36.

⁵ Е. Kurtović, *Kretanje u depozitu*, 41–42, 46.

⁶ Видети нап. 2. О Групку Поповићу (Добричевићу) и Ивану Ма. Цријевићу (Чријевићу) видети поглавље *Просопографски подаци*.

⁷ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 327.

⁸ Видети поглавље *Дипломатичке особености*.

начини своје преписе *од речи до речи*, својим, тако рећи, краснописом, пажљиво преписујући све елементе, можемо сматрати да је и у овом случају исто учинио. Испод преписа писма налази се и пратећа белешка, исписана староиталијанским језиком.

У самој белешци сажето је саопштено да је у питању акт војводе Сандаља, који је Групо Поповић (Добричевић) донео у Дубровник, дана 17. априла 1423. године, као и да је исто предато властелину Ивану Ма. Цријевићу (Чријевићу).⁹

Ранија издања

М. Пуцић, *Српски споменици* I, 173, бр. 297; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 327–328, бр. 336; М. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum. Identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 221 (регест); Isti, *Srednjovekovna Bosna i Hum. Identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 309 (регест); Isti, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku*, Mostar 2011, 124–125, br. CXXXV (латинична транслитерација).

Писмо великог војводе Сандаља, као и пропратну белешку Руска Христофоровића, до сада су, на основу непосредног увида у Рускову књигу, у целини приредили Медо Пуцић и Љубомир Стојановић. С обзиром на то да су основне разлике између ових издања добро познате, оне нису овде посебно назначене, осим у случајевима где је дошло до одступања које мења смисао текста. Милко Брковић приредио је издања и регесте на основу Стојановићевог издања.

Приложено издање приређено је на основу снимка начињеног у Државном архиву у Дубровнику 2010. године.¹⁰

Текст писма и пратеће белешке **

Текст писма:

+ Почтеномъ кнезъ и властель и вьсои шпкини властелѡмь |2| дѡбровачьцѣмь ѡдъ вѡкводе Сандаља. Листь ваше почь|3|тене пригзни примихъ и разѡмехъ цѡ ми пишете |4|. Вамь много захвалюю како срьдчнѣмь приателкь |5| на почтенои пригзни и распитанью. Да ако би¹¹ се цѡ ѡдъ

⁹ Видети нап. 7.

¹⁰ Овом приликом захваљујем се колегама Н. Исаиловићу и Н. Порчићу на подацима и документима коришћеним у овом раду, као и на уступању снимака.

** Редакција издања и превода српскословенског текста: Т. Суботин Голубовић.

¹¹ Љ. Стојановић овде чита уместо б.

люди |б| ѿтаило на земли вѣдъ б(о)га се не море ѿтаити. Да ви ти болк¹² |7| вѣсте вѣшега властелина. ѿ томъ делѣ како влѣде роте |8| и клетве. И таи постава по чинѣ нѣ посталкно ни ее |9| уни право кѣпиу ки ю е¹³ ставиль. Да ми вѣшега сѣда |10| не поричемо ни кѣмо пореки ни се море пореки наамъ |11| к за право вѣдъ васъ ѿ всакѣхъ дѣлехъ. И б(о)гъ ви дрѣжи |12| ѿ почтенью.

Староиталијанска белешка испод преписа:

Fo ricevuto¹⁴, de voivoda Sandagl per Grubcho |2| Popovich adi 17 aprile 1423 et la |3| carta fo data a ser Zoan Ma. de Zrieva.

Превод писма и пратеће белешке

Текст писма:

+ Поштованом кнезу и властели и целој општини властеле дубровачке, од војводе Сандаља. Лист ваш поштоване пријазни примио сам и разумео сам шта ми пишете. Много вам се захваљујем као срдчним пријатељима на поштованој пријазности и распитивању. Ако се шта може утајити на земљи од људи, од Бога не може се утајити. А ви боље да познајете свога властелина у том делу, јер роте и клетве (могу) да завајају. А та остава није у складу са правилима положена, нити ју је према правилима откупио¹⁵ онај ко ју је оставио. А ми вашег суда не поричемо, нити ћемо порећи, нити нам се може порећи да је право од вас у свим делима. И бог нека вас чува у поштовању.

Белешка испод преписа:

Ово је донео Грубко Поповић (у име) војводе Сандаља, дана 17. априла 1423, и то писмо дато је Ивану Ма. Цријевићу (Чријевићу).

¹² Љ. Стојановић овде чита в уместо б.

¹³ Љ. Стојановић и М. Пуцић овде читају к.

¹⁴ Пуцић и Стојановић читају scritto. Међутим, у тексту се види слово – р, што је и логичније, с обзиром на чињеницу да је вероватније да је писмо, према обичају, у Дубровник донео посланик, у овом случају Гручко Поповић, а да је тек након регистрације предато сер Ивану Чријевићу. Захваљујем колеги Невену Исаиловићу што ми је скренуо пажњу на овај детаљ, који, осим што мења читање, мења и само датирање акта. Видети ниже детаљније.

¹⁵ Овај део није разумљив, пошто није јасно зашто би он купио део свог депозита.

Дипломатичке особености

Писмо је сачувано у аутентичном препису Руска Христофоровића, а започиње симболичком инвокацијом, којој следи кратка форма инскрипције. Потом долази кратка интитулација, у којој се Сандаљ титулише само као војвода, без икаквих додатних атрибута, што се и иначе бележи као чест случај у његовим ћирилским актима Дубровнику.¹⁶ Следе експозиција и диспозиција, повезане у целину, из којих сазнајемо да овај акт спада у преписку о Сандаљевом депозиту, те да је проблем који се јавио решен одлуком дубровачког суда, као и да је сам војвода сагласан са датом одлуком. С обзиром на то да се Сандаљ захваљује Дубровчанима на њиховом распитивању и писму, спор је очигледно трајао већ извесно време. Једну занимљивости у вези са самим актом треба посебно истаћи: у оквиру текста помиње се заклињање у двострукој форми, које је ретко забележено у босанским повељама, изражено терминима *рота* и *клетва*,¹⁷ што овом приликом вероватно можемо да вежемо за заклињање дубровачког властелина, који се у Сандаљевом писму помиње без имена,¹⁸ у оквиру судског поступка око оставе.

Своје писмо Дубровнику војвода Сандаљ завршава салутацијом—аптекацијом,¹⁹ а сам акт не садржи ни датум ни место издања, као ни потпис писара.

Нешто више података од значаја доноси пратећа Рускова белешка, на основу које је Љ. Стојановић писмо датирао 17. априлом 1423. године. Из белешке се стиче утисак да је писмо написао Групко Поповић (Добричевић) и да је затим акт предат властелину Ивану Ма. Цријевићу (Чријевићу). Међутим, како заправо пише *gesevuto*, а не *scritto*, дата белешка обавештава нас да је писмо у Дубровник донео Групко 17. априла 1423. године, као и да је оно затим предато Ивану, што је и много логичније, с обзиром да се у самом писму не помињу поименично ни Групко ни Иван, нити пак податак да је Групко писмо написао, те Руско не би могао да зна на основу писма који писар га је написао. Такође, како се Групко поводом пословања везаног

¹⁶ Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 420.

¹⁷ Детаљнији развој ових термина и значење видети у поглављу *Установе и важнији појмови*.

¹⁸ До тога је вероватно дошло зато што је преписка већ трајала, те да је исти био познат одлично и једној и другој страни.

¹⁹ Овакав облик салутације—аптекације типичан је за обласне господаре и јавља се у XV веку. Међутим, облик који Сандаљ користи спада у ређе примере и забележен је само још у допису Драгише Дињичића, уз додатак *вазда*. Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 367 (докторска дисертација у рукопису).

за депозит јавља и раније почетком исте године,²⁰ очигледно је да је и сам био добро упућен у текућу ситуацију, те је вероватно сходно томе и наступио овом приликом као посланик великог војводе Сандаља.

У случају Ивана, будући да му је писмо предато, он је свакако имао везе с тим послом, можда директно, а можда и по некој службеној дужности, вероватно као заступник у процесу кретања депозита. Како је њему писмо и предато, није немогуће да се помен властелина без имена у самом Сандаљевом писму и односио на њега.

Сходно свему реченом, Русков запис доноси нам и могућност да макар нешто ближе датирамо сам акт, као и да претпоставимо место његовог настанка. Тако *ante quem* датума настанка свакако представља дан када је предато писмо у Дубровнику, односно 17. април 1423. године. С обзиром на то да је исто писмо морало да буде донесено у Дубровник, морало је да настане бар неколико дана раније. На основу итинерара, који је у случају Сандаља успоставио Есад Куртовић, знамо да је пре 21. марта 1423. војвода боравио на подручју Бишћа, као и да се, према индицијама, 13. априла дате године налазио у близини Пљеваља (Козман, Кукањ).²¹ Будући да је време путовања од Благаја до Дубровника трајало око два дана,²² а када је хладније и дуже, ако прихватимо да се већ 13. априла Сандаљ налазио у Козману, или нешто даље у Кукњу, било би потребно три до четири дана, а можда и пет, у случају Кукња, да писмо одатле стигне у Дубровник. Чак и у случају да је у датом периоду боравио и нешто ближе, пут би трајао најмање два до три дана. Стога сматрамо да је писмо морало да буде написано свакако пре 15. априла, а вероватно и нешто раније, око 12. априла. Такође, на основу поменутог итинерара можемо претпоставити да би места писања могла да буду Кукањ или Козман.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су помињани: **велики војвода Сандаљ, Групко (Грубко) Поповић (Добричевић), Руско Христофоровић**. Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су*

²⁰ Видети изнад.

²¹ Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 434.

²² О времену за које се преваљивао пут на појединим трасама видети: Г. Шкриванић, *Путеви у средњовековној Србији*, Београд 1974, 41–42.

објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“, ГПБ 10 (2017) 56; ГПБ 10–16, према регистрима.

Иван Ма. Цријевић (Zoan Ma. de Zrieva), 3 (латинска белешка испод преписа) – припадник патрицијске породице Цријевић (Чријевић). Сходно чињеници да су му у овом документу наведена само два почетна слова средњег имена по оцу – Ма., у питању би био син Марина или Мартола. У дато време, које би хронолошки одговарало времену овог акта, имамо неколико помена Ивана Цријевића, који се бележи са средњим именом у скраћеној форми као Ма. (1416, 1422, 1424, 1428), Мар. (1423, 1424, 1426, 1428), Март. (1431), те пуним Марин (1426, 1431, 1433), као и Мартол (1432, 1436).

Тако се најпре 1416. године као један од *officialibus laboreriorum* у изворима јавља Иван Ма. Цријевић (Johanni Ma. de Crieva), који се затим помиње и приликом уговора о градњи грба у кући војводе Сандаља 1422, потом и у уговору који је склопио о узгајању свиња са човеком војводе Радослава 1424. (Johannes Ma. de Crieva), као и поводом уговора о закупу винограда војводе Сандаља на Шипану исте године (Johanni Ma. de Crieva).

У истој скраћеној форми Иван Ма. Цријевић (Johannes Ma. de Crieva) забележен је 1428. године, као учесник комисије за процену трију кућа у близини јарка. Међутим, исте године и поводом истог питања, овај пут уз помен двојице од тројице проценитеља и напомену из које можемо видети додатно да се одлука према датумима свакако подудара са претходном, овај Иван Ма. Цријевић забележен је као Иван Мар. Цријевић (Johanes Mar. de Crieva), што нам указује на чињеницу да је бар у том случају у питању иста особа која се јавља једанпут са скраћеном формом средњег имена Ма., а једанпут са формом Мар.

Током 1423. године Иван Мар. Цријевић (Johanne Mar. de Zriua, Johanne Mar. de Crieva) бележи се поводом исплате најма за једну од кућа босанског краља Твртка II у Дубровнику. Том приликом поменути Иван исплатио је новац, на име Первуле Бенешкић, тадашњем прокуратору краља, лекару Бартолу де Пломбино, а исто је учинио и 1424, на име новог најма за Первулу, и то од свог новца. У јануару 1426. Иван Мар. Цријевић забележен је као капетан дубровачких лађа на Неретви, којима је требало да превезе Сандаља Хранића са супругом у Дубровник. У истој скраћеној форми поново је забележен 1428. у вези са проценом кућа, како је већ истакнуто, те 1431. у оквиру избора службеника за исплату радова (Johannes Mar. de Crieva).

Када је у питању скраћена форма Март., налазимо је само једном, 1431. године, у вези са избором службеника за исплату радова, и то свега два

месеца након помена Ивана са скраћеном формом Мар., такође поводом избора.

У случају пуног средњег имена Маринов, 1426. јавља се Иван Цријевић (Johannes Marini de Zriua, Johannes Marini de Crieua) који је склопио уговор о узгајању стоке, потом поново 1431. приликом избора надзорника солана, те 1433, када је подигао тужбу против Добрашина Мрђеновића из Конавала, коме је дао једног коња на узгој, али је коњ угинуо услед изнуривања.

Коначно, са пуним средњим именом 1432. јавља се Иван Мартолов Цријевић (Johannis Martoli de Crieua), као службеник који је завршио свој мандат на месту за исплату радова. С обзиром на то да је у питању тачно годину дана након избора Ивана Март. на то место, може се закључити да је у питању иста личност. Са истим средњим именом у пуној форми Иван Мартолов бележи се поново 1436, приликом избора officialium ad faciendum fieri gatos.

Иако данас не можемо да тврдимо са апсолутном сигурношћу да је у нашем документу у питању Иван Маринов, или Мартолов, у датом случају у прилог претпоставци да је у питању Маринов, а не Мартолов син, ишли би подаци да се управо син Марина помиње као посебно активан двадесетих година XV века, док Мартоловог затичемо тек тридесетих година, у документима дубровачке канцеларије. У исто то време, можемо приметити да се у актима јављају обојица паралелно, при чему се види да се ипак пази да се један означи са Мар. у скраћеној форми, односно други са Март. Стога је далеко вероватније да је у питању свакако син Марина. На основу до сада анализираних родослова Цријевића, налазимо само једног Ивана, и то Ивана Мариновог Цријевића, чији би помени и животно доба одговарали датим активностима. У питању је Иван који потиче из гране Орсата Андријиног, који се 1411. оженио Првулом, ћерком Михе Лукарића, а преминуо је 1436. у Дубровнику.

На крају треба истаћи да, иако за сада не можемо да тврдимо да су сви помени Ивана са средњим именом у скраћеној форми као Ма. или Мар. везани за истог Ивана Мариновог, на основу до сада истакнутих чињеница тако изгледа, а посебно имајући у виду да се овај Иван у току исте 1428. године и то у четири месеца (јул–новембар) једном јавља као Ма., а други пут као Мар.

Извори и литаратура: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj*, 269, н. 953; D. Zelić, A. Plosnić Škarić, *Dubrovnik: Civitas et Acta Consiliorum 1400–1450*, Zagreb 2017, 110, no. 1, 263, no. 78, 268, no. 111, 296–297, no. 18, 304, no. 68, 306, no. 78, 317, no. 59, 375–376, no. 36; Е. Kurtović, *Arhivska građa za*

historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341–1526) II, Sarajevo 2019, 792, no. 2982, 798, no. 2999, 832, no. 3081, 840, no. 3014, 843, no. 3111, 916, no. 3300; Isti, *Ad usum boni pasculatoris et boni viri (Uzgoj konja u dubrovačkom zaleđu kroz prizmi ugovora o uzgoju)*, Spomenica Ibrahima Karabegovića. Zbornik radova, Sarajevo 2013, 57; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika 2. Vlasteoski rodovi (A–L)*, Zagreb–Dubrovnik, 2012, 192; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika. Genealogije (A–L)*, Zagreb–Dubrovnik, 2016, 231; А. Фостиков, *Куће босанских владара у Дубровнику*, Иницијал. Часопис за средњовековне студије 12 (2024) 180–181.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови: **војвода**, **кнез у Дубровнику**, **вlastела у Дубровнику**, **лист**, **суд у Дубровнику**, **сер (господин у Дубровнику)**. Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017) passim; ГПБ 10–16, према регистрима.

рота и клетва, 7 (ред у писму) – заклетва. У овом акту термини *рота* и *клетва* у значењу заклетве помињу се упоредо. Према појединим тумачењима, за разлику од обичне заклетве (клетве), термин рота „има уско значење средства доказивања исказа“, или се јавља како би се појачала друга заклетва, односно клетва. Такође, рота се тумачи и као заклетва на суду, али и као потврда да је изречено истина. За разлику од термина рота, за који се сматра да је повезан са *ротити*, клетва је изведена од именице клети, и може да значи и термин „заклети се да је истина“, али и „заклетву на верност“. Оба термина су прасловенска, а сматра се да су, заједно с термином присега, некада означавали различите чинове у оквиру заклињања, те да су временом, услед промене самог процеса давања заклетве, њихова значења почела да се мешају. Такође, у појединим примерима у другим словенским језицима налазимо и *ротници* – они који полагају клетву, као и *ротница* – место за полагање клетве. Осим роте и клетве, у смислу исказа или заклетве, налазимо и на термин присега. У босанским повељама термине рота и клетва срећемо релативно ретко.

Литература: И. Трифонова, *Клетвите в лексикалната система на езика*, Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“ 96–97 (2007) 52–56; С. Манојловић, *Значењски односи између три прасловенска термина за заклетву у словеначком и руском језику до XVII века*, Прилози проучавању

језика 45 (2014) 3–26; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 278; Исти, *Заклетвене формуле у средњовековним босанским повељама*, Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности IX, Деспотовац 2018, 236–237.

постава, 7 (ред у писму) – остава, поклад, депозит. Термин постава, као назив за оставу, бележи се спорадично у сачуваним документима, о чему сведочи низ помена датог назива, који су забележени у документима. Тако се између осталог јавља и у дубровачком писму Сандаљу, од 6. маја 1413. године, које је написао Руско, као и у тексту првобитне верзије писма од 31. октобра исте године. Занимљиво је приметити да је у другој верзији истог писма на датом месту реч постава замењена речју поклад. Такође, исти термин бележе и каснија дубровачка писма поводом депозита.

Извори: П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист депозита војводе Сандаља*, 67, 70, уп. 75; Исти, *Седми, осми и девети лист*, 36, 40, 43. За поједине примере, видети регистар у репринту издања Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 630.

Литература: Ф. Kurelac, *Fluminensia ili kojecęga na reči izgovorena, spevana, prevedena i nasnovana*, Zagreb 1862, 212–214; V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908–1922, 1039.

Aleksandra Fostikov

Institut d'Histoire
Belgrade

**LETTRE DU GRAND VOÏVODE SANDALJ HRANIĆ AUX AUTORITÉS
DE DUBROVNIK CONCERNANT UN LITIGE NON IDENTIFIÉ
RELATIF À UN DÉPÔT**

avant le 15 avril 1423

Résumé

L'article présente l'édition du texte, une analyse diplomatique et un commentaire critique d'une lettre du grand voïvode Sandalj Hranić adressée aux autorités de Dubrovnik à propos d'un litige concernant un dépôt, survenu avant le 15 avril 1423. La lettre est conservée sous forme de copie de Rusko Hristoforović dans le registre *Lettere e commissioni di Levante* 1 (f. 129v) des Archives d'État de Dubrovnik, et est accompagnée d'une note en ancien italien fournissant des informations sur les modalités de réception et de remise du document.

Dans l'historiographie antérieure, la lettre avait été identifiée de manière erronée. Ljubomir Stojanović l'avait qualifiée de lettre « concernant un différend au sujet d'une *postava* », ce qui, probablement en raison de l'interprétation du terme comme désignant une doublure vestimentaire, entraîna son exclusion du corpus des documents relatifs aux mouvements des dépôts de Sandalj. La présente étude corrige cette confusion et établit avec précision le contexte de l'acte ; bien que les données disponibles demeurent limitées, il est possible d'affirmer que le document est chronologiquement postérieur à l'une des opérations de régularisation des dépôts, celle du 17 février 1423. Le contenu de l'acte révèle que le voïvode Sandalj accepta la décision du tribunal de Dubrovnik dans un litige portant sur une « *postava* », vraisemblablement une partie de son dépôt conservé à Dubrovnik. Bien que la nature exacte du différend reste inconnue, la note d'accompagnement indique que la lettre fut apportée à Dubrovnik par l'envoyé de Sandalj, Grupko Popović (Dobričević), le 17 avril 1423. Celui-ci apparaît déjà dans les sources comme un émissaire de confiance de Sandalj pour les affaires liées aux dépôts. La lettre fut remise au noble Ivan Ma. Crijević (Črijević, Zrieva), membre de l'aristocratie de Dubrovnik, lequel, au vu de cette remise, était manifestement impliqué – soit directement, soit en vertu d'une fonction officielle, probablement comme représentant dans la gestion des dépôts – dans les démarches relatives à ladite *postava*.

L'analyse diplomatique montre que l'acte est rédigé selon la forme classique d'une lettre brève, comportant une invocation, une inscription et une intitulation dans laquelle Sandalj est désigné uniquement par le titre de « voïvode », sans épithètes supplémentaires, conformément à l'usage de ses actes en écriture cyrillique. L'exposé et la disposition sont réunis en une unité unique confirmant l'acceptation par le voïvode de

la juridiction de la commune de Dubrovnik. Un élément particulièrement remarquable est l'emploi conjoint des formules *rota* et *kletva*, rare formule de serment dans les chartes bosniennes, qui souligne le contexte judiciaire et le caractère coutumier de la procédure. Bien que la lettre ne porte ni date ni lieu d'émission, sa chronologie peut être reconstituée avec précision grâce à la note d'accompagnement. Étant donné qu'elle fut reçue à Dubrovnik le 17 avril 1423 et que Sandalj se trouvait alors, selon son itinéraire connu, dans les environs de Pljevlja, le document dut être rédigé quelques jours auparavant, probablement vers le 12 avril 1423, ce qui permet de supposer que le lieu de rédaction fut soit Kozman, soit Kukanj.

Mots-clés: Sandalj Hranić, Bosnie, Dubrovnik, dépôt (*postava*), lettre, copie, original.